

Ануар С., Каракаси Ю.К., Кожамжаров Е.Ж¹., Аязбаев А.М.², Кантеев А.К.³

Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды университеті¹, «Байтұрсынұлы ат. мектеп-гимназия» КММ², Қарағанды жоғары политехникалық колледжі³

ЖАС СПОРТШЫНЫ ОҚЫТУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ НЕГІЗДЕРІ

Спорттық дайындық кез – келген педагогикалық ықпалдардың құралдары, әдістері мен түрлерін және осы ықпалдар бағытталатын нысандарды терең білуге бағытталады. Педагогикалық ықпалдар мазмұны спортшылардың жасына олардың дайындық сатыларына қарай өзгеріп отырады. Бірақ негіздері, яғни жалпы заңдылықтары, ережелері, оқыту мен тәрбиелеу принциптері өзгермейді.

Спорттық дайындық педагогикалық ықпалдардың тәрбиелік, білім беру және сауықтыру бағыттарын ұсынады, олар өзара байланыста ортақ міндет – спортшыларының жеке қабілеттерін барынша дамыту мен оларды жарыс әрекеті жағдайында жүзеге асыруды атқарады. Қойылған мақсатты атқару үшін педагогикалық ықпалдар нысаны мен мәнін жақсы білу қажет. Педагогикалық ғылым мен іс – тәжірибеде жинақталған кеңестерді басшылыққа алу қажет, яғни әдістеме өзінің ықпал ететін нысанын, яғни өсіп келе жатқан, дамушы жас спортшыны білуімен табиғи байланыста болуы тиіс.

Дамушы және тәрбиелеуші білім берудің жан – жақты заңдылықтарына сүйеніп, мұғалім жеке тұлғаның жоспарлы және жүйелі қалыптасуына арналған педагогикалық процестің жан – жақты мүмкіндіктерін пайдаланады.

Спорт секцияларында оқуға келген балалардың еске сақтауы өте жақсы болады және олар барлық жаңалықты нақты және айқын меңгереді. Барлық психикалық процестер тәрізді есте ұстау да (оның ішінде қимылдық және моторлық) тұлғаның барлық дамуымен тығыз байланысты. Балалар өздерінің

ұғымдары мен танымдарын толықтыруға тырысады. Адами қарым – қатынастарды нәзік сезінеді. Табиғатты терең қабылдайды.

Тәрбие міндеттерін қояр алдында тәрбие деңгейін, яғни жас спортшылардың белгілі бір ықпалдарға танымдық эмоционалдық және мінез – құлық жауаптарына дайындығын анықтау қажет. Жаттықтырушы осы деңгейді басшылыққа алып, педагогикалық ықпалдардың түрлерін, құралдары мен әдістерін таңдайды, оларды тәрбие процестерінің заңдылықтарына сәйкес пайдаланады. (оқыту мен тәрбиенің бірлігі, белсенді әрекет арқылы тәрбиелеу, тәрбие мен өзіндік тәрбиенің бірлігі).

Бастауыш сынып жасында кезеңдеріндегі әлеуметтік байланыстар мен қоршаған ақиқат әлемді бағалауда балаң оқушыда белгілі бір өзгерістер болады. Тереңдетілген спорттық мамандану сатысындағы алғашқы даярлық көбінесе жасөспірімдік кезеңге сәйкес келеді, ол кезеңде ағзада биологиялық есею мен жыныстық жетілу жолында терең өзгерістер жүреді. Әрине, бұл өзгеріс психикалық дамуына көп ықпал етеді. Жігіттік жаста спортшылар жоғары нәтижелерге көптеп қол жеткізеді. Ол бозбаланың немесе қыздардың түрлі жарыстарға қатысып, алғашқы табысқа жету кезеңі болып табылады. Жастық шақ ілімінің көптеген түрлері бар – биологиялық психологиялық, әлеуметтік, т.б. Отандық ғылым жастық шақ мәселесін дамудың ішкі заңдылықтары есебінен әлеуметтік – психологиялық амалмен үйлестіріп, кешенді зерттеу қажет деп есептейді.

Дене жүктемелерін орындауда, қиын және күрделі жаттығуларды орындағанда жасөспірім ерік жігерін барынша көрсетеді. Алайда, бұл жастағы жігерді тәрбиелеу мен оны қалыптастыру оқушылар немен айналысуы, қандай мақсатта айналысуы қажет болған жағдайда өте тиімді болады. Мақсат жоғары болған сайын, жасөспірімге оның қоғамдық мәні анық болып, оның спорттық әрекетін ұйымдастыру жеңіл болады.

Бұл жастағы әлеуметтік белсенділік ересектер әлеміндегі қарым-қатынаста кездесетін нормаларды құндылықтар мен қасиеттерді меңгеруде тез қабылдаудан көрінеді.

Спорттық жетістіктер жасөспірімнің өзіне жаттықтырушысы оқу-жаттықтыру сабақтары барысында қойған күрделі міндеттерді шешіп, жоғары нәтижелер көрсете алатынын білдіреді. Алайда, тұлға әлі толық қалыптаспаған. Жасөспірім спортта қаншалықты жетістіктерге жеткенімен, өз әлемі, өзінің ақиқат өмірге деген қызығушылығы бар жасөспірім болып қалады, ал спорт жұлдызы болған жасөспірімдерге парасатты жаны ауыратын мәдениетті оқытушы – жаттықтырушы өте қажет. Жасөспірімдік жас барлығында бірдей уақытта аяқталмайды, бұнда жеке тұлғалық ерекшеліктер көп байқалады. Осы жас кезеңі аяқталған соң жеке тұлғаның одан ары қалыптасуы өзгешерек болады, ол жастық шақ деп аталады.

Жастық шақ қажеттіліктері мазмұны жағынан әртүрлі, ол жігітті немесе қызды тәрбиелейтін отбасының тұрмысына байланысты болады. Осы жерде көптеген жас спортшылар көпжылдық спорттық даярлықтан өткен соң, адамның мәдениеті қарым-қатынасы және киіміндегі қажеттіліктердің тек еңбекпен ғана анықталып, қамтамасыз етілетінін білгенін айта кету керек. Бұл жаста тұлғаның біршама күш салуын талап ететін дене жүктемелері арқылы ғана қол жеткізетін дене және спорттық жетілдірудің қажеттілігі үлкен.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Антропов М.В. Оқушылардың күн тәртібіндегі жұмыс қабілеттері мен денсаулық жағдайлары. Педагогика, М., 1974, 135 б.

2. Адамбеков К.Т. "Оқушылардың дене тәрбиелеудің педагогикалық негізі" п.ғ.д. дисс. авторефераты. Алматы, -1995, 38 бет.

3. Аяшев А.О. Болашақ мұғалімнің тәрбие жұмысына кәсіби даярлығын дене тәрбиесінің құралдары арқылы қалыптастыру. п.ғ.д. дисс. авторефераты, М., 1993, 55 б.